RAQAMLI MEDIA MAKONIDA MADANIYATLARARO KOMMUNIKATSIYANING TRANSFORMATSIYASI: ZAMONAVIY JURNALISTIKA TENDENSIYALARI

Isoqova Gulchiroy
Mustaqil izlanuvchi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23300601

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada raqamli media makonining rivojlanishi sharoitida madaniyatlararo kommunikatsiyaning o‘zgaruvchan xususiyatlari va zamonaviy jurnalistikaning ushbu jarayondagi o‘rni tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar axborotni yaratish, tarqatish va iste’mol qilish mexanizmlarini o‘zgartirib, turli madaniyat va ijtimoiy guruhlar vakillari o‘rtasidagi kommunikativ aloqalarning yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda. Tadqiqotda madaniyatlararo kommunikatsiya, raqamli jurnalistika, media va axborot savodxonligi hamda jurnalistik etika tushunchalarining o‘zaro bog‘liqligi ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, raqamli media muhitida madaniy xilma-xillikni yoritish, stereotiplarning takror ishlab chiqarilishi, dezinformatsiya va auditoriyaning media kontent yaratishdagi faolligi bilan bog‘liq masalalar tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: raqamli jurnalistika, madaniyatlararo kommunikatsiya, media makon, media va axborot savodxonligi, madaniy xilma-xillik, jurnalistik etika, raqamli media, kommunikativ jarayon, stereotip, dezinformatsiya.

АННОТАЦИЯ

В статье анализируются трансформационные процессы межкультурной коммуникации в условиях развития цифрового медиапространства и роль современной журналистики в данном процессе. Цифровые технологии изменили механизмы создания, распространения и потребления информации, сформировав новые формы коммуникационного взаимодействия между представителями различных культур и социальных групп. Рассматривается взаимосвязь понятий межкультурной коммуникации, цифровой журналистики, медиаграмотности и журналистской этики. Особое внимание уделяется вопросам представления культурного многообразия в цифровых медиа, воспроизводства стереотипов, распространения дезинформации и активизации аудитории в процессе создания медиаконтента.

Ключевые слова: цифровая журналистика, межкультурная коммуникация, медиапространство, медиаграмотность, культурное многообразие, журналистская этика, цифровые медиа, коммуникационный процесс, стереотипы, дезинформация.

ABSTRACT

This article examines the transformation of intercultural communication in the digital media environment and the role of contemporary journalism in this process. Digital technologies have changed the mechanisms of producing, distributing and consuming information and have created new forms of communication between representatives of different cultures and social groups. The study discusses the relationship between intercultural communication, digital journalism, media and information literacy, and journalistic ethics. Particular attention is paid to the representation of cultural diversity in digital media, the reproduction of stereotypes, disinformation and the increasing role of audiences in content production.

Keywords: digital journalism, intercultural communication, media space, media and information literacy, cultural diversity, journalistic ethics, digital media, communication, stereotypes, disinformation.

KIRISH

Globallashuv va raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi natijasida insonlar o‘rtasidagi kommunikativ munosabatlarning geografik chegaralari tobora kengayib bormoqda. Raqamli media insonlarga boshqa jamiyatlar, xalqlar va madaniyatlar haqidagi axborotni tezkor qabul qilish hamda o‘z fikrini global auditoriyaga yetkazish imkonini bermoqda. Shu bilan birga, bunday imkoniyatlar axborotning ishonchliligi, madaniy kontekstning to‘g‘ri berilishi, stereotiplarning tarqalishi, nafrat tili va dezinformatsiya kabi muammolarni ham dolzarb qilmoqda.

UNESCO media va axborot savodxonligini raqamli muhitda axborotni izlash, baholash, yaratish va tarqatish uchun zarur kompetensiyalar majmui sifatida izohlaydi hamda uning madaniyatlararo muloqot va o‘zaro tushunishni rivojlantirishdagi ahamiyatini ta’kidlaydi.

Mazkur sharoitda jurnalistikaning vazifasi faqat voqea-hodisalar haqida ma’lumot berish bilan cheklanmaydi. Jurnalistik materialda muayyan xalq, millat, diniy yoki ijtimoiy guruhning qanday tasvirlanishi auditoriyaning boshqa madaniyatlar haqidagi tasavvuriga ta’sir qilishi mumkin.

TADQIQOTNING MAQSADI VA METODOLOGIYASI

Tadqiqotning asosiy maqsadi raqamli media sharoitida madaniyatlararo kommunikatsiyaning o‘zgarishlarini aniqlash hamda zamonaviy jurnalistikaning turli madaniyatlar o‘rtasidagi muloqotni shakllantirishdagi o‘rnini nazariy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, kontent tahlili elementlari, ilmiy adabiyotlarni o‘rganish va nazariy umumlashtirish usullaridan foydalanildi.

Tadqiqotning nazariy bazasini madaniyatlararo kommunikatsiya, jurnalistika, raqamli media va media savodxonligi bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar hamda UNESCOning media va axborot savodxonligiga oid materiallari tashkil etadi.

MADANIYATLARARO KOMMUNIKATSIYANING NAZARIY ASOSLARI

Madaniyatlararo kommunikatsiya turli madaniy tajriba, qadriyat, til va ijtimoiy normalarga ega bo‘lgan shaxslar yoki guruhlar o‘rtasidagi kommunikativ jarayon sifatida qaraladi. Bunday kommunikatsiyada xabarni faqat lingvistik jihatdan to‘g‘ri yetkazishning o‘zi yetarli emas. Xabarning mazmuni tegishli madaniy kontekstda qanday qabul qilinishi ham muhim ahamiyatga ega.

Jurnalistikada ushbu masala alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki jurnalist tomonidan tanlangan sarlavha, fotosurat, videomaterial, iqtibos yoki voqeani tasvirlash usuli auditoriyaning muayyan madaniyat haqidagi tasavvurini shakllantirishi mumkin.

RAQAMLI MEDIA MUHITIDA MADANIYATLARARO MULOQOTNING YANGI SHAKLLARI

Raqamli media an’anaviy jurnalistikaga xos “jurnalist — auditoriya” modelini sezilarli darajada o‘zgartirdi. Bugungi foydalanuvchi nafaqat axborot iste’molchisi, balki kontent yaratuvchisi va tarqatuvchisi ham bo‘lishi mumkin.

Raqamli media makonida madaniyatlararo muloqotning yangi shakllariga multimedia jurnalistikasi, ijtimoiy tarmoqlardagi jurnalistik kontent, videobloglar va podkastlar, interaktiv media loyihalar, foydalanuvchi tomonidan yaratiladigan kontent va raqamli hikoyachilikni kiritish mumkin.

JURNALISTIKADA MADANIY STEREOTIPLAR MUAMMOSI

Madaniyatlararo kommunikatsiyaning eng muhim muammolaridan biri stereotiplardir. Stereotip ma'lum guruh yoki madaniyat vakillari haqidagi soddalashtirilgan, umumlashtirilgan tasavvurni anglatadi.

Jurnalistik materiallarda stereotiplar bevosita yoki bilvosita shaklda namoyon bo'lishi mumkin. Masalan, muayyan millat vakillarini doimiy ravishda bir xil obrazda tasvirlash yoki alohida shaxsning xatti-harakatini butun guruhga xos xususiyat sifatida ko'rsatish stereotipik tasvirni kuchaytirishi mumkin.

DEZINFORMATSIYA VA MADANIYATLARARO KOMMUNIKATSIYA

Raqamli kommunikatsiyaning tezkorligi dezinformatsiyaning tarqalish imkoniyatlarini ham kengaytiradi. Ayniqsa, madaniy yoki ijtimoiy jihatdan sezgir mavzulardagi noto'g'ri ma'lumotlar turli guruhlar o'rtasidagi ishonchga ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Bunday sharoitda faktcheking jurnalistikaning muhim professional mexanizmlaridan biriga aylanadi. Axborot manbasining ishonchliligini tekshirish, xabarni bir nechta mustaqil manba orqali solishtirish va tasdiqlanmagan ma'lumotni fakt sifatida taqdim etmaslik madaniyatlararo kommunikatsiyaning sifatiga ham bevosita ta'sir qiladi.

O'ZBEKISTON MEDIA MAKONIDA MADANIYATLARARO KOMMUNIKATSIYA

O'zbekiston ko'p millatli jamiyat sifatida turli madaniy, til va ijtimoiy tajribaga ega guruhlar o'rtasidagi muloqot uchun o'ziga xos kommunikativ makonni shakllantiradi. Raqamli media ushbu guruhlarning o'zaro axborot almashinuvini yanada faollashtirish imkonini bermoqda.

O'zbekiston media makonida madaniyatlararo mavzularni yoritishda turli madaniyatlarning ijtimoiy hayotdagi o'rnini xolis yoritish, stereotiplashtirmaslik, turli guruh vakillarining fikrlarini imkon qadar bevosita berish, madaniy kontekstni tushuntirish va ijtimoiy tarmoqlardan kelayotgan ma'lumotlarni tekshirish muhimdir.

TADQIQOT NATIJALARI VA MUHOKAMA

Nazariy va manbaviy tahlil asosida raqamli media makonida madaniyatlararo kommunikatsiyaning bir nechta asosiy transformatsiya yo'nalishlarini ajratish mumkin.

Birinchidan, kommunikatsiya tezkor va transmilliy xarakter kasb etmoqda. Ikkinchidan, kommunikatsiya interaktivlashmoqda. Uchinchidan, kommunikatsiya multimediaviy tus olmoqda. To'rtinchidan, jurnalistning axborot vositachisi sifatidagi mas'uliyati kuchaymoqda. Beshinchidan, media va axborot savodxonligi madaniyatlararo kommunikatsiyaning muhim shartiga aylanmoqda.

ILMIY YANGILIK

Tadqiqotning ilmiy yangiligi raqamli jurnalistika va madaniyatlararo kommunikatsiyaning o'zaro aloqasi tizimli ravishda ko'rib chiqilganida namoyon bo'ladi. Raqamli media muhitida jurnalistikaning funksiyalari faqat axborot yetkazish bilan chegaralanmay, turli madaniyatlar o'rtasidagi kommunikativ vositachilik, madaniy kontekstni tushuntirish va auditoriyaning media savodxonligini qo'llab-quvvatlash jihatlari bilan ham bog'liqligi asoslanadi.

XULOSA

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi madaniyatlararo kommunikatsiyaning mazmuni, shakli va tezligini sezilarli darajada o'zgartirmoqda. Zamonaviy media platformalari turli madaniyat vakillariga

o‘z tajribalarini namoyish etish, o‘zaro muloqot qilish va global axborot makonida ishtirok etish imkonini bermoqda.

Shu bilan birga, raqamli kommunikatsiyaning rivojlanishi stereotiplar, dezinformatsiya, kontekstdan uzilgan axborot va kommunikativ nizolar kabi muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Shu sababli jurnalistikaning professional va etik standartlarini takomillashtirish, jurnalistlarning media va axborot savodxonligini rivojlantirish hamda madaniyatlararo kompetensiyalarini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

AMALIY TAKLIFLAR

1. Jurnalistika ta’limida madaniyatlararo kommunikatsiya bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlarni kengaytirish.

2. Jurnalistlar uchun media va axborot savodxonligi, faktcheking hamda raqamli etika bo‘yicha muntazam treninglarni rivojlantirish.

3. Madaniy va ijtimoiy mavzulardagi materiallarda stereotipik tasvirlarni aniqlash va oldini olishga qaratilgan tahririy mezonlarni ishlab chiqish.

4. Turli madaniy guruhlar vakillarining fikrlarini jurnalistik materiallarda bevosita va muvozanatli aks ettirishga e’tibor berish.

5. Raqamli media materiallarini tayyorlashda madaniy kontekstni saqlash va tushuntirishga ustuvor ahamiyat berish.

6. Media auditoriyasining tanqidiy fikrlash va axborotni tekshirish ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan kontentlarni ko‘paytirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. UNESCO. Media and Information Literacy in Journalism: A Handbook for Journalists and Journalism Educators. Paris: UNESCO, 2019.
2. Hofstede G., Hofstede G.J., Minkov M. Cultures and Organizations: Software of the Mind. 3rd ed. New York: McGraw-Hill, 2010.
3. Couldry N., Hepp A. The Mediated Construction of Reality. Cambridge: Polity Press, 2017.
4. Farhodova I.F. Medialandshaftda dezinformatsiya: paydo bo‘lishi, tarqalishi va rivojlanishi. UZA, 2025.
5. Abdyujanova V.X. Raqamli mediada muharrirning roli. UZA, 2025.